

« zurück blättern vor »

GLANS subst. m. sgl., ab 1560; auch *glanc*, *glandz*, *glańc*. **1)** ‘Schimmer, Schein, Glanz; übertr. Schönheit, Tugendhaftigkeit, Würde’ – ‘blask, połysk; przen. krasa, czystość, szlachetność’: 1560 RejWiz 141v, SPXVI *Y złoto gdy się w ogniu pięknie poleruje / Tym zawždy wdzyęcznieyzy glanc oczom ukázuie*. o 1562 RejZwierz 90v, SPXVI *Nie przeciw sie chociać glanc / z wirzchu Gágátkowy / Ale iedno kęs dożrzy / tám głębyey do głowy. Znaydziesz Rubinowy bláfk / Szmáragdowá cnotę*. o 1564 KwiatKsiąż G2v, SPXVI *Ale w Krolach / Xiążętach / [...] dobrotliwość albo snadz dla tego yż rzatko przemiefzkiwa z wielkim szczęściem / za wielki podziw bywa / albo tez snadz dla tego / yż dla glanczu szczęscia wiecey świetnieye*. o 1585 WerKazPap 274, SPXVI *Iż tego Krzyżá także y Podkowy [...] Vp/trzono potym ták ozdobnie cnotą: Iże odmienić iuż glancu nie może*. o (†1613) 1714 Poc. 144, L *Glanc twarzy*. o (†1629) 1654 Sz.Zim.Roks. 70 *Odległej ziemi zdarszy nocną larwę, Dajesz glans dzienny i pozorną barwę*. o 1676 PisMów II 235, SP17 *gláńsu fwego złoto przy frebrze nie tráci*. o †1700 Kchow. 109, L *Dzisiay się świeci glans Hierozolimy, Jutro iéy pogrzeb mgłifte spráwią dymy*. o 1726 Jabł.Tel. 34, L *Materyom glandz daią i srebrnym i złotym*. o 1755 Boh.Ojc. 451, DOR *Czapki, jakie WM. Pan kazał, przyniosłem (...) co to za baranek... Co za włos... jaki glans... Jakie sukno...* o 1773 Hor. 1 243, L *Coraz rzeskiego ubywa nam wieku, A czas i lata i glans z twarzy niesie*. o 1775–1806 Teat.49 17, L *Cnota iego bez glansu, lecz gruntowna*. o (1852) 1871 Korz.J.Tad. 144, DOR *Czy takie buty potrzebują glansu? – i wyciągnął spod habitu nogę*. o 1898 Konopn.Ludzie 158, DOR *Tam [w Neapolu] się zaczynało panowanie szlachetnej terakoty bez żadnych polew i glansów, tak jak ją wypalały Pompeja i Herculanium*. – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR (przestarz. pot.). **2)** *na glanc* ‘blank (putzen); vollständig’ – ‘czyścić) do połysku; całkowicie’: 1887 Koś.Słup. 9, WIECZ *Już się na glanc psubrat śwab z choróbska wylizał i chodzi furt po kuźni jak dawniej*. o (1906) 1949 Gomul.Wspom. 221, DOR *Przyszedłem do klasy w nowym mundurze i w butach na glanc wypucowanych*. o (1914) 1932 BK 19, GODYŃ *pracuje już samodzielnie w czyszczeniu obuwia [...] Na glanc, na mat, lakiery*. o 1922 Boy Flirt III 137, DOR *Był bardzo przyzwoitym czarnym charakterem; nie był tak wyszwarcowany na glanc, jak by można, ale swoje zrobił*. o 1924 Mar Kaw. 129, WIECZ *Wszystko już było obgadane na glans*. o 1952 Past.Komuna 26, DOR *Od południa paczki będą już czekały. U niej w sklepiku – no wiesz – na Farnej. Powiązane, polakowane, z adresem – na glanc*. – nur DOR. ♦ **Var:** *glanc* subst. m., 1560 RejWiz 141v, SPXVI – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (m. u. gw.), LSP, DOR; *glandz* subst. m., [hapax] 1726 Jabł.Tel. 34, L – nur L (zan.); *glans* subst. m., (†1629)

1654 Sz.Zim.Roks. 70 – L, SWIL, SW, LSP, DOR; *glańc* subst. m., [hapax]
1585 WerKazPapř 274, SPXVI – nur SPXVI. ◊ **Etym:** nhd. *Glanz* subst. m.,
'Leuchten, Widerschein des Lichtes auf blanken Gegenständen, Schimmer;
Schönheit, moralische Tugenden', GR1, nur für Inh. 1. ◊ **Konk:** *połysk* subst.
m., bel. seit 1788, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1. ◊ **Der:** *glancować* v. imp.,
'zum Glänzen bringen', 1690 Woyna Comp 175, PUZ *Glancować*. Zuerst
geb. CN, nur für Inh. 1; *glancowny* adj., 1676 PisMów II 384, SP17 *Niech
glancowne bláchy [...] swe szczęśliwym nowinom Páńskim Woyćiechowinom
oddaią ofiary*. ◊ [LBel.] 1765–1770 Rog.Doś.3 117, L, zuerst geb. CN;
glansowny adj., 1649 StarKaz II 227, SP17 *umysłnie ciemne sklepy miewaią
ná zprzedanie sukien [...] ktoreby ná iaśni nie zdaly się tak glansowne, y nie
zprzedatby ich tak drogo*. Zuerst geb. L; *glansować* v. imp., 'zum Glänzen
bringen', 1684 Chrościń.Trąba A4v *iako lubier swezłoto Náđ się zacnieyfsze;
glansuie przystoyniey Ták ia Twe Imię trąbę zabrzmie stroyniey*. Zuerst
geb. L, nur für Inh. 1; *wyglansować* v. imp., 1706 Chrościń.Laurus A 6,
zuerst geb. SW, nur für Inh. 1; *glancuś* subst. m., 'Freier', zuerst geb. SW,
nur für Inh. 1; *glansa* subst. m., zuerst geb. SW, nur für Inh. 1. ❖ Im 16. Jh.
zunächst in der konkreteren Bedeutung 'Schimmer, Glanz' übernommen in
Bezug auf Gold, Edelsteine usw., aber auch auf Blumen (Rej 1560, SPXVI).
Die Übertragung auf 'Schönheit, Tugend' kann aus dem Deutschen
stammen. Inhalt 2 kommt im 19. Jh. im Warschauer Slang auf, vgl.
Syntagmen wie *na fest* (s. ↑*fest*), *na bakier* (s. ↑*bakier*). Das Syntagma *na
glanc* bezieht sich ursprünglich auf das Schuheputzen, im Gegensatz zu *na
mat* 'ohne Glanz' (s. Beleg). Die dissimilierte Form *glans*, auch im
Deutschen seit dem 17. Jh. belegt, hat die ältere Form nicht verdrängen
können. Nach KURZOWA 1985, 162 waren *glans* und *glansować* bis 1945
Lemberger Formen. Heute wohl nur Umgangssprache.

« zurück blättern vor »